

Florica Dimitrescu

SINTAGME RECENTE ALCĂTUITE CU TERMENI CROMATICI

Este unanim știut că un bun dicționar, în special unul cu caracter științific sau practic, ar trebui să cuprindă nu numai multiplele sensuri ale diversilor termeni înregistrați, dar și cele mai importante și mai frecvente sintagme în care figurează aceștia. Din capul locului trebuie afirmat cu tărie și susținut că dicționarele ce servesc la învățarea unei limbi, cele bilingve, trebuie să conțină cât mai multe asemenea sintagme. Din acest punct de vedere, având experiența lucrului cu multe dicționare de acest tip, socotesc ca un adevărat model, dintre ultimele apariții referitoare la limba noastră, *Marele dicționar român-polon (Wielki słownik rumunsko-polski – WS r-p)*, Krakow, 2010, gândit și elaborat de lingvista poloneză Halina Mirska Lasota – admirabila noastră studentă de la Facultatea de Litere a Universității din București de acum multe decenii, care, din păcate, s-a stins din viață înainte de a-l vedea tipărit – și continuat, mult îmbogățit, pe baza principiilor stabilite de inițiatore, de excelenta profesoară de română de la Cracovia, Joanna Porawska. Acesta este motivul pentru care, în prezentarea relativ amplă pe care am dedicat-o acestui dicționar în articolul *Pe marginea* (în *Lexic*, pp. 225–233) am subliniat, de exemplu, la paginile 228–229, tocmai atenția acordată aici, pe bună dreptate, sintagmelor din română, pentru ca utilizatorul să fie familiarizat și cu mulțimea celor mai des folosite care, uneori, sunt împrumutate din alte limbi, iar altele – și acesta este cazul cel mai răspândit – reprezintă chiar specificul limbii respective. Câteva exemple la întâmplare din WS r-p, altele decât cele prezente în articolul *Pe marginea*; astfel, la rom. *basma* – pol. *chustka*, se înregistrează sintagma românească *a scoate pe cineva basma curată*, în limba polonă *wybielac kogos*, la *minge*, în pol. *pilka*, expresia *a bate minge*, în pol. *uderzac pilke*, la *trib*, pol. *plemie*, unitatea lexicală *triburi nomade*, în pol. *plemiona koczownicze* etc. etc. Spre lauda autoarelor, am specificat uneori în *Pe marginea* că în WS r-p a fost inserată și o serie de sintagme ale limbii române care nu figurează de exemplu în DEX 2012, dicționar apărut după trei ani în raport cu WS r-p.

În cele ce urmează vom supune examinării unele sintagme din limba română actuală în care figurează culorile și anume cele cercetate de noi de curând în articolul *Noutăți*, unde am luat în considerație materialul prezent în fișierul *Dicționarului de cuvinte recente*; suntem acum în faza de pregătire a ediției a IV-a, care sperăm să apară la 10 ani după ediția a treia, deci în anul 2023. Este vorba, în cazul de față, de materialul lingvistic c r o m a t i c al limbii române prezent în unele n o i s i n t a g m e atestate în timp de patru ani, între 2013 și 2016. Prima dată, 2013, nu este arbitrar

LR, LXVI, nr. 4, p. 461–470, București, 2017

aleasă, ci reprezintă anul când s-a tipărit ediția a treia a DCR-ului, și anume în februarie 2013, deci este vorba despre fișele extrase din presă imediat după această dată și până la finele anului 2016, ceea ce înseamnă un răstimp de patru ani. Am studiat fișele excerptate în această perioadă și am ajuns la concluzia că la un număr foarte ridicat de nume de culori analizate de noi în articolul *Noutăți* au fost înregistrate noi sintagme pe care socotim că este cazul să le discutăm în acest text. Iată sintagmele recente consemnate în presa românească, iar uneori numai auzite la posturile de televiziune, de obicei în prealabil, uneori precedând cu o zi difuzarea lor în scris în presă:

Arhilexemul *alb* apare în domeniul sportiv în două binoame: 1) *alb-verzii*, în „*Alb-verzii s-au impus categoric*”. Ev.z. 23 III 2015, p. 23, în care sintagma traduce denumirea din engleză a echipei de rugby a Irlandei, și 2) *alb-violeții*, în „*Alb-violeții se pregătesc de colaps*. Echipa nu mai primește bani de la Primăria Timișoara de peste trei luni”. Ev.z. 15 X 2015, p. 22, care se referă la fotbalistii ACS Poli din Timișoara, sintagmă alcătuită, mai mult ca sigur, în interiorul limbii române. Se observă ușor că s-au folosit, pentru specificarea echipelor, culorile vestimentației purtate de cei ce alcătuiesc respectivele formații sportive (v. *Teme*, pp.76–77); acest procedeu din sport – deoarece culorile hainelor purtate de echipele sportive sunt ușor vizibile din tribune – probabil s-a uzat mai întâi la echipele din străinătate și astfel a servit drept exemplu și la formațiile din unele ramuri ale sportului din țara noastră. Pentru a lămuri acest aspect ne-am adresat dlui Răzvan Niculescu – fiul binecunoscutului regretat antrenor român Angelo Niculescu –, care ne-a confirmat că denumirile de acest fel ale echipelor de la noi s-au orientat după cele similare din străinătate.

O sintagmă mai rară, din categoria celor medicale de această dată, dar despre care știm prea puțin până în momentul de față, este *autopsie albă*, care are caracterul unui *hapax legomenon* odată ce, în ceea ce ne privește, până acum am întâlnit-o o singură dată în presă, de curând, referindu-se însă la fapte din trecut, din anul 1971: „Profesorul-doctor Moise Terbancea, directorul Institutului Medico-Legal din București, îi spuse confidențial [colonelului Ceacanica care făcea o anchetă despre cauzele unei morți suspecte în anul 1971] că se aflau în fața unei *autopsii albe*. Nu se constatasemă semne evidente ale unei asfixii mecanice și nici alte semne de violență și era îngrijorat că nu va putea să exprime o concluzie clară privind cauza morții”. „22”, 28 IX 2015, p. 12. În acest exemplu sensul sintagmei este „autopsie cu ocazia căreia nu s-a aflat cauza morții cercetate”, așa cum ne-a informat, cu amabilitate, dl doctor Ștefan Dimitriu, șeful laboratorului de prosectură al Institutului Medico-Legal din București, pe care l-am consultat în această privință. Acesta însă nu ne-a putut lămuri asupra originii lingvistice și nici asupra vechimii sintagmei *autopsie albă*, pe care Domnia Sa nu o cunoștea decât din tratatele românești de medicină legală, ceea ce ar putea conduce către ideea că am avea de a face cu o unitate lingvistică născută în spațiul limbii române. Însă fiind un termen științific ne putem întreba dacă nu cumva nu este un calc după un model străin, cum pare a

fi mai aproape de adevăr, deoarece este știut că sintagmele cu caracter strict științific, în marea majoritate a cazurilor, nu sunt creații românești ci sunt calchiate după alte limbi... Și totuși, până acum, de exemplu în limbi de mare circulație ca engleza și franceza, nu am întâlnit sintagma discutată – *autopsie albă*. Acesta ar putea fi un semn ca cercetările, în cazul în speță etimologice, să fie lărgite...

Albul apare și sub forma unei sintagme probabil împrumutate direct din engleză – *all white* „total alb”: „Poșetele colorate le poți purta și la ținutele *all-white* fiind pata de culoare ce atrage priviri”. kudika.ro, 23 VII 2013 – deși nu ar fi exclus să se fi născut și direct în limba română.

Arhilexemul *albastru* se remarcă mai de curând într-o sintagmă de „cod de pericol”, *albastru-prudent*. Totul a început din seara zilei de 13 XI 2015, când, la ora locală 23,30 s-a declanșat teroarea unanimă din Paris produsă de mai mulți kamikaze jehadiști care au acționat simultan în nu mai puțin de șase puncte din orașul luminii și s-a soldat cu un număr imens de 481 de victime, dintre care 132 de morți (cei mai numeroși se aflau într-o sală de concerte) și 349 de răniți (printre victime s-au găsit, din nefericire, și patru români, doi tineri decedați și doi răniți). Ca urmare, în Franța s-a instituit starea de urgență și s-au luat măsuri rapide, printre care și implicarea forțelor armate, iar din 15 XI 2015 s-au efectuat primele atacuri aeriene asupra sediului ISIS din Siria. La noi în țară s-au înregistrat reacțiile chiar imediat a doua zi după atacuri, deci din 14 X 2015, prin instituirea unui nou cod de risc referitor la nivelul de alertă teroristă exprimat printr-o sintagmă denumită cu ajutorul culorii *albastru: albastru-prudent*, pe care am consemnat-o ca atare dimineața la ora 11, la telegenul de la canalul *Realitatea TV*. Mai mult ca sigur că prima dată, ora de început a folosirii acestei sintagme a fost însă mai de dimineață, când s-au difuzat primele telegenuri, de ex. la *Pro TV* la ora 6, iar la *Realitatea TV* la ora 7. Se prezintă astfel un caz extrem de rar când prima atestare poate fi precizată nu numai cu ziua ci chiar și cu ora din ziua respectivă... Noua sintagmă s-a repetat și la alte posturi de televiziune, de pildă la TVR 1 după câteva luni, în ziua de 22 III 2016, la ora 14, de data aceasta după un alt mișelesc atac terorist, de la Bruxelles: „*Albastru-precaut* [se utilizează] când este un risc mare”.

O altă sintagmă recentă, referitoare de asemenea la anumite tipuri de alerte teroriste, este cea care atrage atenția asupra tot a unui (același sau un alt?) stadiu al alertei exprimată prin unitatea *precaut-albastră* pe care am înregistrat-o de mai multe ori în transmisiunile de la diferite posturi de TV, dar a fost atestată și în presa scrisă la distanță de o lună după atacurile de la Paris, discutate imediat *supra*: „În ciuda amenințărilor crescânde, România menține nivelul de alertă teroristă *precaut-albastră*”. Ev. z., 15 XII 2015, p. 24. Ne putem întreba dacă cele două determinative – *precaut* și *prudent* – (în fapt sinonime, după cum figurează îngemănate și în DS s.v. *precaut* și s.v. *prudent*) reprezintă grade diferite de alertă sau este vorba de aceeași alertă. Pentru a fi, la rândul nostru, circumspecți, ne gândim, pornind de la verbul prezent în textul imediat precedent, *menține*, că, de fapt, se referă la

același grad de alertă ca mai sus, dar exprimat printr-un sinonim, al lui *prudent*, *precaut*, folosit însă cu altă topică în respectiva sintagmă! Ni se pare mai realistă această interpretare, mai ales că, din fericire, în luna care a trecut între data atentatelor din 13 noiembrie 2015 și 15 decembrie 2015 nu au mai avut loc altele... Ar fi vorba aici de simpla traducere cu un sinonim perfect a unei unice sintagme din limba franceză, și nu a două sintagme. Având în vedere rapiditatea cu care se preia și se transmite o astfel de știre a unui atac terorist, în cazul de față pare mai plauzibilă această interpretare... Exemplul de acum este unul foarte edificator pentru a sublinia că memoria prezentului trebuie folosită, mai bine zis „exploatăată”, în toate situațiile cât mai rapid, în acel moment inițial ea fiind infinit mai clară în raport cu orice altă cercetare ulterioară a cazului, de ex. peste luni sau chiar ani de zile... Autorii unui dicționar de cuvinte recente (în care ar fi normal să se insereze și sintagmele aferente, după cum am preconizat mai sus) trebuie, pe cât posibil, să fie „pe fază”. În acest fel, cunoscând circumstanțele în care s-a petrecut un fapt, se va putea da un „diagnostic” mai precis (în speță, una sau două sintagme) și, ca urmare, și o etimologie mai exactă (aici este vorba de un fapt petrecut în Franța și cum limba prin care s-a dat alerta a fost franceza, sintagma – fie că s-a tradus în limba noastră prin *albastru-prudent*, fie prin *precaut-albastru* – este, cu siguranță, fără nicio urmă de dubiu, de proveniență franceză. În această situație în română socotim că este vorba de o aceeași sintagmă prezentă în două variante: *albastru-prudent* / *precaut-albastru*.

O altă sintagmă aparent și mai recentă decât cele precedente alcătuite cu culoarea *albastru* este *preț albastru*, „preț mai mic, mai ieftin”, afișat pe cartoane albastre la unele unități comerciale, de ex. la magazinele *Profî*: „La *Profî* a început săptămâna *prețurilor albastre*” text auzit la *Realitatea TV*, la telejurnalul din 21 XI 2016, la ora 13, și repetat zile în șir.

Arhilexemul *roșu* figurează în sintagma *linia roșie* cu sensul unei „linii imaginare peste care nu este normal să se treacă”, precum în: „Oricât ai vrea să nu calci *linia roșie*, lucrul nu e posibil, de vreme ce nimeni nu mai știe unde se află această linie care desparte ce este permis de ce nu este”. Rom. lit., 1–2 (ianuarie) 2015, p. 33; sintagma aceasta a fost consemnată și mai târziu, după opt luni, în declarația făcută de doctorul Raed Arafat – „părintele SMURD-ului”, instituție sanitară pusă în slujba românilor în cazuri extrem de grave – la telejurnalul de la canalul *Realitatea TV* din 25 VIII 2015, la ora 12: „*Linie roșie* de accident foarte grav”. Interesant este că în franceză sensul de „barieră, linie peste care nu se trece” îl deține un alt termen cromatic, de această dată *blanche*, în sintagma *ligne blanche*, după cum este indicat în PR 2006.

Sintagma *steag roșu*, folosită în țara noastră vara la mare, reprezintă avertismentul de a nu se intra în Marea Neagră când aceasta este în stare de agitație deosebită: „Începând de astăzi, 9 august, și încă două zile următoare, este arborat

steagul roșu pe întregul litoral al Mării Negre, date fiind valurile uriașe cam de 2 metri”, aversment anunțat la *Realitatea TV*, reiterat la diferite teledururile din ziua de 9 august 2015. Totuși sentimentul nostru este însă că această sintagmă este mai veche decât cea atestată în vara anului 2015.

Culoarea roșie se regăsește și în sintagma, de această dată de sorginte medicală, *plan roșu*, al cărei sens a fost explicat de doctorul Raed Arafat la emisiunea de la TVR 1 de la ora 21, din 31 X 2015, și anume că aceasta se pune în funcție imediat ce este vorba de un accident colectiv cu morți și cu mulți răniți, oricum cu minimum 8 victime. Noul concept a fost introdus relativ recent de către același doctor Arafat, după model francez, și alerta a fost declanșată după izbucnirea incendiului tragic la *Clubul Colectiv* din București în seara zilei de 30 X 2015, care, în final, a făcut să se înregistreze un număr extrem de ridicat de persoane moarte și anume 64, ca și multe altele grav rănite...

Arhilexemul *roșu* figurează și în sintagma cu caracter meteorologic *cod roșu* în aversmente de vreme de căldură excesivă: „Afară este caniculă, este *cod roșu* de căldură. Nu mai putem suporta”. Ev.z., 5 VIII 2014, p. 3. Alături de *roșu*, numele culorilor *galben* și *portocaliu* apare în repetate aversmente meteorologice din nemaipomenit de călduroasa vară din anul 2015, mergând până la 38–39 de grade (urmată de o scurtă perioadă extrem de friguroasă de până la 14 grade), de exemplu în sintagmele „*cod roșu / cod portocaliu* de căldură ridicată și de confort scăzut” care au apărut la mai multe teledururile din zilele de 8 și 9 august 2015 la televiziunea națională. *Codul galben* se folosește și la aversmentele de ploi, cum s-a înregistrat și în scris, în presă: „Meteorologii au emis o aversment *cod galben* pentru București și 33 de județe, unde începând de ieri după-amiază și până în această noapte vor fi ploi torențiale, vijelii și descărcări electrice”. R.l., 18 VIII 2015 p. 7. La fel sunt utilizate frecvent și sintagmele *cod roșu*, *cod portocaliu* referitor nu numai la cantitatea de apă a ploilor, dar și în alte situații puțin spus neplăcute precum în: „Județul Dolj se află pe «cod roșu» din cauza infestării apei”. Ev.z., 31 VII 2015, p. 4.

Arhilexemul *negru* apare, dar nu prea frecvent, sub forma sintagmei *all black* „total negru”, perfect antonimă lui *all white*, discutată *supra*: „Dintre vedetele masculine, Robert Pattinson a ieșit în evidență. Vedeta a îmbrăcat un costum masculin *all black*, făcând furori printre domnișoare”. Ev.z., 11 IX 2014, supliment, p. 58. După cum se poate ușor remarca, este vorba de un împrumut din engleză (unde *all black* este reprezentat și prin sigla A B), limbă în care se referea la început la echipamentul în această cromatică, cea mai închisă dintre toate, folosit de o echipă de rugby din Noua Zeelandă: „*All blacks* în finala mondială: Noua Zeelandă a acces în finala Cupei Mondiale de rugby după ce a bătut Africa de Sud”. L., 26 X 2015, p. 21. De remarcat că acestui *all-black* îi corespunde, într-o fază anterioară a românei, dar apropiată de cea abordată acum, sintagma *negru-total* prezentă în articolul nostru *Culori*, p. 63, într-un text ceva mai vechi, din anul 2001. Ne putem întreba: *negru total* este traducerea din engleză a lui *all black* sau este o formație născută în interiorul

limbii române? În stadiul actual al cercetării noastre nu este prea ușor de dat un răspuns absolut sigur la această legitimă întrebare... Remarcăm că la începutul anului în curs, 2017, *all black* este „tradus” prin „ținută monocromă, neagră”. WP, 17–19 II 2017, p. 36.

De asemenea, engl. *black* se regăsește și în sintagma, prezentă ca atare în limba română, *black week* utilizată în limba noastră în limbajul specializat al comerțului, și care a apărut des, de ex., în teledocumentarul de la *Realitatea TV* din 11 VIII 2015, în care se vorbea despre o săptămână de cumpărături cu prețul redus, deci „chilipiruri”, prin formularea „*black week* la Flanco în săptămâna 17–22 august 2015” Evident că originea acestei sintagme este engl. *black week*, preluată astfel direct din engleză, unde s-a născut la sfârșitul secolului al XIX-lea, mai exact în anul 1899, când, într-o „săptămână neagră”, între 10 și 17 decembrie, englezii au pierdut războiul lor cu burii din sudul Africii. Legătura dintre război și comerț nu ni se pare însă prea ușor de făcut! De asemenea, este greu de înțeles de ce *black* are aici o accepție pozitivă, când *negru* este unanim impregnat cu o semnificație negativă...

O altă sintagmă cu un element cromatic care și-a făcut loc, și de această dată tot în terminologia comerțului românesc, este *black friday*, „vinerea neagră”, ziua de vineri care și-a început istoria din anii '60 ai secolului al XX-lea: aceasta este prima vineri după săptămâna când în America se sărbătorește *thanksgiving day*, „ziua recunoștinței”, zi în care s-a instalat obiceiul de a se mânca, de obicei cu prilejul unei mese comune cu familia sau cu prieteni apropiați, curcan umplut și garnisit cu tot felul de legume. Vinerea următoare, *black friday*, este considerată ziua de început a sezonului sărbătorilor de iarnă, precum și ziua reducerilor în care ne întâmpină reclame la mai multe posturi de televiziune de la noi de tipul „*black friday* în magazinele *Media Galaxy*”; aceste reclame, fiind frecvent repetate, credem că se vor fi imprimat măcar în mintea unor concetățeni, poate chiar cu o forță mai mare decât dacă ar fi fost atestate numai prin scris, în presă ca, de ex. în „Unde vei găsi reduceri de *black friday*. Pe 20 noiembrie, vor da startul scăderilor de preț ce pot ajunge și la 90%, cele mai mari magazine din România. Campania durează, în cele mai multe cazuri, trei zile”. Ev.z., 18 XI 2015, p. 11. Tot ceea ce ne pune pe gânduri este de ce *black* în ambele sintagme puse în discuție acum – *black week* și *black friday* – au dobândit o conotație pozitivă, „zile sau săptămâni faste pentru comerț”, în timp ce *black* este unanim știut că este impregnat cu o semnificație negativă, pentru a nu mai aminti de ziua de vineri „extinsă” la trei zile așa cum apare în ultimul citat... Ce să mai spunem de ziua de astăzi, când redactez aceste rânduri, 1 iunie 2017, când am auzit la canalul *Realitatea TV*, la ora 11, 30 despre ziua de *friday* care durează ... 7 zile, între 7 și 14 iunie a.c.!

Un sens normal total negativ are sintagma engl. *black hat*, recent întâlnită în limba română, introdusă ca atare din limba engleză: „În pelicula de față, chinezii și americanii fac echipă pentru a-l captura pe «*black hat*»-ul (*hacker* care acționează din pură răutate și pentru câștigul personal), care vrea să paralizeze rețeaua bancară internațională”. *TV mania* 43, 2015, p. 8, din care reiese clar și sinonimia dintre

sintagma discutată, *black hat*, și termenul mai de mult pătruns și deja, din păcate, instalat în conștiința și în limba română, *hacker* (discutat pe larg în articolul nostru *Denumirile*, în *Teme*, pp. 356–358).

Arhilexemul *negru* este prezent de asemenea în mai multe sintagme, de această dată, născute în limba noastră, cu accepția sa negativă predominantă, dintre care în *topul negru*, o formație românească neinserată în dicționare, referitoare la anumite regiuni din țara noastră în care părinții plecați la muncă în străinătate au lăsat un imens număr de copii singuri acasă. Astfel, un articol de ziar are titlul „Suceava în *topul negru*” care se continuă cu „explicația”: „județul cu cei mai mulți copii rămași singuri, înregistrați la DGASPC, era Suceava (8538 copii), urmat de Bacău (7281) și Neamț (5740 copii). La polul opus este Ilfov și București”. *Ev.z.*, 21 VIII 2015, p. 2.

Tot o sintagmă cu semantică negativă cu arhilexemul *negru*, născută pe sol românesc, apare și într-o altă formație – *bilanț negru*, surprinsă de două ori în același citat: „Sorin Oprescu, *bilanț negru*, la șapte ani de mandat... Nicușor Dan a prezentat, în numele USB (*Uniunea Salvați Bucureștiul*), un *bilanț negru* al lui Sorin Oprescu la Primăria Capitalei”. *AS*, 1181, VIII 2015, p. 2.

După cum se poate constata, în etapa de timp supusă cercetării, de patru ani, s-a înregistrat un număr de 17 sintagme noi: *alb-verzii*, *alb-violeții*, *autopsie albă*, *all white*, *linia roșie*, *steag roșu*, *cod roșu*, *cod portocaliu*, *cod galben*, *plan roșu*, *prețuri albastre*, *all-black*, *black week*, *black Friday*, *black hat*, *top negru*, *bilanț negru*, la care se adaugă una ce apare în două variante: *albastru-prudent* / *precaut-albastră*, deci un total de 18 noi sintagme. În aceeași perioadă am putut atesta și o serie de alte sintagme mai de mult cunoscute în română, dar fie neînregistrate în dicționare, fie prezente, dar fără exemplificări și, se știe – cel puțin de la Voltaire încoace! – că un dicționar este un simplu schelet, dacă nu conține citate, singurele doveditoare ale vitalității unor sensuri, expresii, sintagme. Pornind de la acest principiu științific, considerăm că este bine să le exemplificăm cu citate și pe acestea, deși în limba vorbită sunt știute de mult. Aici ne referim la trei sintagme dintre care cel puțin primele două sunt familiare de mai multă vreme majorității vorbitorilor limbii române: *sport alb*, *halate albe*, (*boala*) *limbii albastre*.

Astfel, arhilexemul *alb* figurează într-o sintagma cunoscută nu numai sportivilor români, care pentru *tenis* uzitează și sinonimul său perfect *sportul alb*, pe care, însă, dicționarele noastre nu îl consemnează, în pofida frecvenței sale masive. Există însă o excepție și anume DA, unde este inserat în tomul al X-lea, partea a 5-a, *spongiar-swing*, volum apărut în anul 1994, dar trebuie menționat că nici aici nu se găsește niciun exemplu care să illustreze sintagma în discuție. De aceea, vom prezenta două citate, din păcate „tardive” – în raport cu data reală a începerii prezenței în limba noastră a sintagmei –, aparținând realităților din zilele noastre – dar suntem de părere că oricând este mai binevenit ceva decât nimic. Și, în fond, de undeva trebuie să se înceapă datarea unor termeni, nutrind speranța că, la un moment dat,

se vor ivi și unele predatări. Menționăm că în dicționarele noastre DEX 2012 sau DOOM acest termen, specific specialității noastre, nu este înregistrat!) În această situație, dăm două exemple din actualitate: „Povești din tenis. Ură și iubire în *sportul alb*”, *Cultura*, 32, 27 VIII 2015, p. 37; „După aparențe, tenisul, *sportul alb*, sportul eleganței, ar ține de specia paradoxului.” *Cultura*, 33, IX, 2015, p. 31.

Albul figurează deseori și în sintagma *halat alb* – sinonimă cu *doctor* – cu mai vechi dovezi de existență în limba română (v. Zafiu, *M.*, în *R. lit.*, 27 1994, p. 9) dar, din păcate, nici aceasta nu este măcar semnalată în dicționarele noastre și cu atât mai puțin nu este exemplificată, ceea ce vom face acum prin două citate din zilele noastre: „Revolta *halatelor albe* [pentru o salarizare demnă de un cadru medical] sperie autoritățile”. *Ev.z.*, 18 VIII 2015, p. 19, sau „Revolta *halatelor albe* marchează lupta pentru reforma reală a sistemului de sănătate fără «șpagă la plic»”. *Ev.z.*, 25 VIII 2015, p. 4. Este aproape de neînțeles de ce această sintagmă nu a fost înregistrată în dicționarele curente, de ex., în DEX sau în DS; prezența sa însă nu a fost considerată, pe drept cuvânt, a fi necesară în MDN sau în DCR, tocmai din cauză că, având un anumit „stagi” și, deci, „circulație” în română, nu era socotită a face parte din categoria sintagmelor recente. Oricum, măcar acum, responsabilii cu dicționarele științifice ale limbii române, de ex. DLR-ul sau chiar DEX-ul – la care ar trebui să se alăture un DS actualizat, pentru a nu mai aminti de necesitatea unui *Dicționar cromatic* adus la zi – dată fiind sărăcia celui DTC apărut acum exact 20 de ani în urmă – ar urma să rezolve această regretabilă lacună.

Arhilexemul *albastru* se remarcă în sintagma medicală (boala) *limbii albastre*, sintagmă cunoscută în limba engleză, deoarece în Anglia a fost mai întâi diagnosticată această maladie cu puțin timp înainte de anul 2013, dar pentru care dispunem în română de două citate din anul imediat următor: „Mai multe bovine din județul Buzău au fost diagnosticate cu «boala *limbii albastre*». Aceasta nu este periculoasă pentru om, dar produce pagube în procesul de eradicare: eutanasierea [termen relativ cunoscut, dar adăugat recent în DOOM] vitelor, ecarisarea teritoriului, dezinfectarea etc. Agenția Națională Sanitar-Veterinară a informat UE despre cazurile din țara noastră”. *Ev.z.*, 26 VIII 2014, p. 2; „Ferme de carantină pentru boala *limbii albastre*”. *Ev.z.*, 6 X 2015, p. 10.

În fine, trebuie specificat că unele importante coduri „colorate”, începând cu cel *roșu*, care indică cel mai ridicat grad de gravitate, și sfârșind cu cel *alb*, cel mai puțin periculos, care apar în mediul medical relativ la urgența intervenției asupra bolnavilor aduși în centre medicale cu ambulanța, au fost discutate de Ciolan în MC, p. 72, și inserate în DCR3 s.v. *cod*. Acum doar le-am amintit, pentru că, fiind vorba de utilizări mai vechi ale culorilor în sintagme, nu intră în sfera cercetării de față, care se bazează pe material lingvistic recent.

Înainte de a încheia credem necesar să atragem atenția – deși nu este pentru prima oară când procedăm astfel în încercările noastre de a da a cuvintele și sintagmele recente ale limbii române – că trebuie afirmat și răs-afirmat că datele

atestărilor de mai sus nu trebuie considerate ca echivalente cu datele „de naștere” ale elementelor lexicale respective, ci trebuie privite ca prime încercări de a stabili datarea lor; aceasta, din simplul motiv că în lingvistica românească o cercetare de acest tip nu are o anumită tradiție, așa cum se întâmplă în alte spații lingvistice. Din această perspectivă ne aflăm într-un stadiu incipient, dar, dacă ne dorim să ajungem pe un plan egal cu alte limbi unde datarea reprezintă o (veche) preocupare, trebuie perseverat!

În legătură cu unele probleme discutate mai sus facem o propunere care poate va interesa Sectorul de lexicografie al *Institutelor de lingvistică*. Cum vor trece mai mulți ani până să apară totalitatea volumelor DLR-ului „actualizat” cu noile cuvinte sau cu sintagme recente intrate în română între timp, s-ar putea lua inițiativa ca, pe baza materialului cuprins în diverse lucrări lexicologice actuale sau în dicționare de neologisme românești – dintre care DCR și-a propus dintru început să dateze cuvintele – să se ordoneze alfabetic noutățile lexicale inserate în acestea, selectându-se exclusiv cele care figurează cu citate din surse sigure. Acestea vor fi sursa din care vor extrage redactorii noului DLR sau al unui viitor *Dicționar-tezaur al limbii române* materialul lexical cu care limba română se îmbogățește în proporții nebănuite, în special în perioade de efervescență științifică, precum acum, care „produc” nu numai noutăți științifice și tehnice, ci și lexemele aferente cu care sunt denumite. A câta dovadă că lexicul este unul dintre vectorii cei mai activi ai dinamicii limbii noastre?

BIBLIOGRAFIE, SURSE

- ADLRA = *Aspecte ale dinamicii limbii române*, coordonator Gabriela Pană Dindelegan, București, 2002.
- AS = *Formula AS*, revistă, București, după 1990.
- Ciolan, MC = Alexandru Ciolan, *Misterele cuvintelor*, București, ed. a II-a, 2013.
- CP = „*Cuvinte potrivite*”, *omagiul doamnei Maria Marin, la aniversare*. Coordonatori: Daniela Răuțu, Adrian Rezeanu, Dana Mihaela Zamfir, București, 2013.
- Cultura = *Cultura*, revistă, după 1990, București.
- DA = Academia Română, *Dicționarul limbii române*, București, din 1913.
- DCR1, DCR2 = Florica Dimitrescu, *Dicționar de cuvinte recente*, București, ediția I, 1982, ediția a II-a, 1997.
- DCR3 = Florica Dimitrescu (coordonator), Alexandru Ciolan, Coman Lupu, *Dicționar de cuvinte recente*, ediția a III-a, București, 2013.
- DEX 2012 = *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, ediția a II-a revizuită.
- Dimitrescu, *Culori* = Florica Dimitrescu, *Despre culori și nu numai. Din cromatica actuală*, în ADLRA, 2002; trimiterele se fac la Dimitrescu, *Teme*, pp. 51–84, 2014.
- Dimitrescu, *Cromatica* = Florica Dimitrescu, *Note asupra unor denumiri din cromatica actuală*, în *Studii*, 2011; trimiterele se fac la Dimitrescu, *Teme*, pp. 265–273, 2014.
- Dimitrescu, *Denumirile* = Florica Dimitrescu, *Denumirile unui hoț special și ale „anturajului” său*, în CP; trimiterele se fac la *Teme*, pp. 351–358, 2014.
- Dimitrescu, *Lexic* = Florica Dimitrescu, *Din lexicul limbii române vechi – și nu numai*, București, 2014.

- Dimitrescu, *Pe marginea* = Florica Dimitrescu, *Pe marginea unui excelent dicționar român-polon*, în *Lexic*, pp. 225–233.
- Dimitrescu, *Noutăți* = Florica Dimitrescu, *Noutăți în denumirile unor nuanțe cromatice*, București, 2017 (sub tipar).
- Dimitrescu, *Teme* = Florica Dimitrescu, *Teme lexicale actuale (începutul secolului al XXI-lea)*, București, 2014.
- DLR = Academia Română, *Dicționarul limbii române*, serie nouă. București, Cluj-Napoca, Iași, din 1956.
- DOOM = *Dicționarul ortografic, ortoepic, morfologic al limbii române*, ediția a II-a, coordonator Ioana Vintilă-Rădulescu, București, 2005.
- DS = Luiza Seche, Mircea Seche, *Dicționarul de sinonime al limbii române*, București, 1997.
- DTC = Eugen Bulai, *Dicționar de termeni cromatici*, București, 1997.
- Ev.z. = *Evenimentul zilei*, ziar, după 1990, București.
- kudica.ro = ediție on line a publicației *Kudika*, București, după 1990.
- L = *Libertatea*, ziar, după 1990, București.
- MDN = Florin Marcu, *Marele dicționar de neologisme*, ed. a IX-a, București, 2007.
- PR 2006 = *Petit Robert*, Paris, 2005.
- PRO TV = *PRO TV*, post TV, după 1990, București.
- R.I. = *România liberă*, ziar, înainte și după 1990, București.
- Rom. lit. = *România literară*, revistă, înainte și după 1990, București.
- Realitatea TV* = *Realitatea TV*, post TV, după 1990, București.
- Studii* = *Studii de lingvistică. Omagiu Doamnei profesoare Angela Bidu Vrânceanu*, editori Isabela Nedelcu, Alexandru Nicolae, Alice Toma, Rodica Zafiu, București, 2011.
- TVR I = TVR I, canalul național de televiziune, București.
- TV mania* = *TV mania*, revistă, după 1990, București.
- WP = *Weekend plăcut*, supliment al ziarului *Adevărul*, după 1990, București.
- WS r-p = Halina Mirska Lasota, Joanna Porawska, *Wielki słownik rumunsko-polski*, Krakow, 2009.
- Zafiu, M. = Rodica Zafiu, *Metonimii*, în R. lit. 27, 1994.
- „22” = „22”, revistă, după 1990, București.

COLLOCATIONS RÉCENTES COMPOSÉES DE TERMES CROMATIQUES

(Résumé)

Ayant à la base du matériel lexical récent, l’auteur examine dans l’article présent plusieurs syntagmes qui se sont créés dans les dernières années; elles portent sur des domaines assez différents, comme la médecine, le commerce, la météorologie ou bien le sport.

Cuvinte-cheie: dicționar, sintagmă, terminologie cromatică, datarea cuvintelor.

Mots-clés: dictionnaire, syntagme, terminologie chromatique, la datation des mots.

*Universitatea din București, Facultatea de Litere
București, Str. Edgar Quinet, nr. 5–7*